

Γράφοντας το «Σταυροδρόμι» — κατά το 1938 — ο Μανώλης Σκουλούδης φιλοδόξησε «να ξαναφέρει σε μία ζωντανή επαφή με τους θησαυρούς της Ποίησης και της Γλώσσας του Λαού μας», να στήσει «ένα είδος γιοφύρι, πού θα επιχειρούσε να συνδέσει την παράδοση της Κρητικής Αναγέννησης με το Κοινωνικό θέατρο της εποχής μας». Στάση ρομαντική, αφού δεν είναι η Γλώσσα κ' η Ποίηση πού δημιουργούνε θέατρο, παρά η βαθιά αίσθηση και γνώση της ανθρώπινης και κοινωνικής πραγματικότητας μίας εποχής κ' η μετέπλασή της — με τη Γλώσσα και με την Ποίηση — σε δραματική φόρμα.

Αυτή την Αίσθηση και Γνώση, το έργο δεν τη μεταδίνει. Τα «παράξενα πού γενήκαν, καθώς χωριό και πόλη ανταμωθήκαν», είναι πώς φάνηκε ότι δε μπορεί να σταθεί έρωτας ανάμεσα σ' ένα λεβέντικο, μά φτωχό κ' αγράμματο χωριατόπαιδο και μία πλούσια και μορφωμένη πρωτευουσιάννα. Κι, ότι το χωριό δε γίνεται να βγει απ' τη μιζέρια του μ' ένα πλούσιο γάμο. Όμως κανείς μέσα στο έργο δεν υποψιάζεται πώς η πόλη θα φάει το χωριό, θα το ερημώσει, γιατί έχει τον πλούτο κι αυτό τη μιζέρια, θ' αρπάξει με το χρήμα της τις φυσικές ομορφιές του, θ' αφανίσει και θ' νεκρώσει τον πολιτισμό του, πράγμα πού ξετρελάνεται, στις μέρες μας. Κι από την άλλη μεριά, όλοι υπακούουν θαυμαστικά και γοητευμένα σ' αναχρονιστικά, πατριαρχικά ήθη του χωριού, πού κάνουν οι θυγατέρες να περιμένουν καρτερικά το γαμπρό, καθισμένες χρόνια και χρόνια στον αρνολειό κ' ύφαινοντάς το προικιό τους, ν' αρπάζεται η γυναίκα με το ντουφέκι και να σηκώνει ο πατέρας το γκρά άπάνω στον ανυπάκουο γιό, όταν παραβιάζεται η θέλησή του.

Η σύγκρουση λοιπόν — βίαιη κ' αίματη — του ατόμου με τις καταπιεστικές κοινωνικές δομές, πού θεμελιώνει και τρανέχει το Αναγεννησιακό Κρητικό θέατρο, λείπει φανερά απ' το «Σταυροδρόμι», όπου το δράμα υπονομεύεται απ' το μελόδραμα και παρασέρνεται στην ήθογραφία κ' όπου η Γλώσσα κ' η Ποίηση, μὴν έχοντας το Πάθος για να τις φτερώσει, γίνονται ένα πρόσθετο φολκλορικό αξιοπερίεργο. Χαρακτηριστικό είναι πώς κανείς τ' έργο σε δραματικότητα όταν ο διάλογός του, από πεζός, μετατρέπεται άπροσδόκητα σ' έμμετρο. Και το έργο δείχνει σήμερα, μὴν έχοντας πιάσει το κα-

«Το Σταυροδρόμι»

του ΜΑΝΩΛΗ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ
απο το ΑΡΜΑ ΘΕΣΠΙΔΟΣ

ρακτηριστικό της εποχής του, παλαικό και ξεπερασμένο.

Τό ζωογονεί ωστόσο η αβίαστη αγάπη του συγγραφέα για τον τόπο του και τους συντοπίτες του πού τον καθοδηγεί ν' αναδείξει τη λαχτάρα του χωριού να ξεφύγει απ' τη μιζέρια και την περήφανή του έγκαρτέρηση — όταν η προσπάθειά του θ' αποδειχτεί άτελέσφορη — μέσα στη φτώχεια. Αλλά γενικά κι άκαθόριστα, χωρίς να γυρεύει να εισχωρήσει στις αιτίες αυτής της μιζέριας, χωρίς ν' ανακαλύπτει ούτε στο ίδιο μέσα τό χωριό τό σύστημα πού συντηρεί τη φτώχεια με την έκμεταλλευση των ανθρώπων του μόχθου, ούτε, στη συνάντησή του με την πόλη, την πιο προχωρημένη μορφή της έκμεταλλευσης, πού παίρνει τό χαρακτήρα της άρπαγής. Αυτή η παθητική του άγάπη τον

κάνει να πλάθει πρόσωπα χαρακτηριστικά, ζωντανά, κομμένα απ' τό μωσαϊκό της κρητικής ζωής και κοινωνίας, μά χωρίς τους χαρακτήρες της κοινωνικής τους τοποθέτησης και συνείδησης, κάθε άλλο παρά φορείς των κοινωνικών αντιθέσεων. Όλοι είναι καλοί μέσα στο έργο, κ' οι χωρικοί κ' οι πρωτευουσιάννοι, κι αν υπάρχει μία δυνατότητα να φανερωθεί η κοινωνική σύγκρουση μέσα στο χωριό, στομώνεται, γιατί κι ο παπάς κι ο πρόεδρος χορεύουν συρτάκι κι όλοι μαζί λαός και προεστοί, ζητωκραυγάζουν τον ιδεαλιστή υποψήφιο κι άποδοκιμάζουν τον προκάτοχό του (πού άλλωστε η πολιτική του τοποθέτηση δεν καθορίζεται). Κι, αν υπήρχε πάλι μία πρόθεση ν' αποκαλυφτεί η άρπακτητικότητα της πόλης σε βάρος του χωριού, άποτυχαίνει, γιατί τό μόνο πρόσωπο πού θα μπορούσε

να την έκφράσει — ο μηχανικός — μένει άπλαστο και περιθωριακό.

Μὴν έχοντας έτσι ένα στέρεο κοινωνικοπολιτικό υπόβαθρο για να οικοδομήσει τό δράμα, ο συγγραφέας αναζητά βοήθεια στον Σαίξπηρ («Ρωμαίος και Ιουλιέτα»), «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας», «Βασιλιάς Λήρ»), για να τό στρέψει στην κατεύθυνση του ανθρώπινου δράματος, έρωτα και πάθους, αλλά — και με τη συνέργεια της σκηνοθεσίας — άποτυχαίνει.

Η σκηνοθεσία, τυποποιημένη, είχε την έμπειρική επιμέλεια μίας καλής ερασιτεχνικής, επαρχιακής παράστασης. Διεκπεραίωσε σωστά τό έργο, χωρίς ν' αναδείξει κάτι ουσιαστικό μέσα σ' αυτό, να του συνθέσει κλίμα ή άτμόσφαιρα. Από τους ήθοποιούς δόθηκαν αρκετές λαμπρές έρμηνείες: Του Γιάννη Κάσδαγλη, σ' ένα ζουμερό και μπριλάντικο Ψιληφωτιά, της Ελένης Μαυρομάτη σε μία θελημάτικη, με πολλή ζωντάνεια και νεύρο φιλιώ, του Θωμά Κινδύνη σ' ένα άπλο και λεβέντικο Μανώλη, του Κώστα Θέμου σ' ένα άδρό και

ΤΡ 10.3.79

στέρεο Καπετάνιο. Πολύ καλοί ήταν ακόμα ο Τάκης Καραθανάσης (Κωστής), ο Γιάννης Λιακάκος (Φρίξος), η Τόνια Μάτεση (Γιάννα), η Μαρία Τενίδου (Παγώνα) και σωστά χαρακτηρισμένες φιγούρες έδωσαν ο Θόδωρος Δημητρίφ (Μπέτσος), η Νατάσα Νικολοπούλου (Κούλα), η Έλεν-θερία Σπανού (Καλλιώ), η Ζωή Παπαδοπούλου (Φλουρή), η Δώρα Καλυδιώτου (Μαριώ), η Χρυσούλα Καριώρη (Σμαραγδίνα), η Νανά Τσόνγκα (Λευτερίτσα), η Πόπη Λάζου (Ειρηνάκι), ο Γιώργος Παλίδας (Παπάς), ο Βαγγέλης Βαζάκας (Κυπαρίσσις), ο Ηλίας Κατεβάς (Παρανιός), ο Πάνος Βασιλειάδης (Μιχαλιός), ο Θάνος Κανέλης (Δήμαρχος). Πολύ καλό τό σκηνικό του Γιάννη Καρύδη.

Σημ.: Τό έργο θα παρουσιάσει τό «Άρμα θέσπιδος» σε περιοδεία του στις επαρχίες.

Α. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ